

CAPVT XI.

Vbi confutantur argumenta capite nunc proximo posita.

NON ego catholica dogmata crassis istorum circumfunderem tenebris, nisi lumen possem accendere, quo quasi sole exoriente fugarentur. Alioqui in hæreticorum argumentationibus recitandis digitos ad fontes solum intendere, ne videlicet lutulentæ illorum aquæ in nostra scripta deriventur: consilium est amicorum quidem, sed (nisi me fallit amor) timentium ubi non est timor. Existimarent namque imperiti argumenta esse maiora quam ut a nobis refelli possent, si aut summam, & breviter perstringeremus, aut certe omnino dissimularem. Mucronem itaque aduersariorum ipsi, qui acuumus, retundemus.

Nam ad primum argumentum tamen respondere possumus, non omnes libros canonicos esse simul ab universâ ecclesia receptos, quo fieri potuisse, ut quem priora concilia minime recepissent, eum posteriora confirmarent: respondemus tamen (idque verius) Baruch prophetiam tanquam partem quandam Hieremiæ fuisse a veteribus computatam. Quod (ne nostrum videatur esse commentum) testimoniis antiquitatis roborandum est. Augustinus in primis tradit hoc 18. de civitate Dei libro (1) hæc in verba, *Prophetans autem de Christo Hieremias, Hic Deus meus (inquit) & non estimabitur alter ad eum: Post hac in terris visus est, & cum hominibus conversatus est.* Atque e vestigio Augustinus hoc testimonium (ait) quidam non Hieremiæ, sed Baruch scriba eius attribuant: sed Hieremiæ celebratius habetur. Et auctor libri, quæst. veter. & nov. testam. q. 102. sive Augustinus, sive quicumque tandem alius is fuerit. Cassiodorus etiam in Psalm. 81. Chrysostomus quoque idem testimonium nomine Hieremiæ

(1) Cap. 33. Baruch, 3

citat in homilia quadam de Trinitate. Sexta etiam Synodus, sess. 8. refert ex eiusdem Chrysostomi altera homilia, cuius initium est, *Profundam sectionem*, nomine Hieremiæ illud idem testimonium. Clemens item Alexand. lib. 1. Pædag. cap. 10. illud, *Audi Israel mandata vita*, &c. quod Baruch 3. nos habemus, Hieremiæ assignavit: & lib. 2. cap. 3. referens illud, *Vbi sunt*, &c. divinam scripturam vocat. Et Basilius, 4. lib. contra Eunomium, super illud, *Vt cognoscant te solum verum Deum*: Ambrosius item lib. 1. de Pœnitentia, cap. 8. & lib. 3. Exameron, cap. 14. & lib. 1. de Fide, cap. 2. ex eodem libro sub nomine Hieremiæ testimonia referunt. His adde Sixtum Papam in epistola sua prima ad omnes Christi fideles. Felicem in epistola ad Petrum episcopum Antiochenum in 5. Synodo condemnatum. Pelagium denique in epistola ad Vigilium. Ecce qui libellus Baruch nomine nunc legitur, eum olim antiqui Hieremiæ tribuebant. Essetque difficile credere, nisi testes huius rei certissimos haberemus, quorum auctoritate primum illud argumentum, difficulter quidem, sed abunde tamen elusimus.

Ad confirmationem autem facilius responderi potest. Factor enim tempore D. Hieronymi, quod nunc tenemus, id non fuisse adeo certum. Sed quemadmodum ante tempora Hieronymi licet quidam asseruerint epistolam Iacobi ab alio sub nomine eius editam, tamen paulatim (ut idem ait) procedente tempore obtinuit auctoritatem, & epistola Iudæ, quam a plerisque Hieronymus astruit fuisse reiectam, auctoritatem usu meruit: ita & liber iste Baruch, quamquam olim a quibusdam non fuerit receptus, modo tamen dignus est habitus, qui ab ecclesia, & conciliis universalibus recipetur.

Secundum quoque argumentum facile diluitur. Nec enim verum est, in libris canonicis ecclesiæ regulam esse Hieronymum: quod Caietanus perperam, ne dicam perniciose, existimavit. Hieronymus quippe (2) (ut Ioannes Cocleus (3) vere

Tom. I.

L

di-

(2) In epist. ad Hebr. (3) Et in responsione ad 16. art. Parisiis damnatos, art. 4. In prologo Galeato. Hist. eccles.

dixit) in enumeratione canonicorum librorum veteris testamenti, Iosephum secutus est: qui in 1. libr. adversus Apionem, ex maiorum suorum traditione, ut inquit, 22. libros enumerat. Auctor est Euseb. libr. 3. cap. 9. & 10. At Augustinus non Iudæos, sed Christianos in ea re sequitur; & recte hic quidem. Nam ecclesia gentium columna est, & firmamentum veritatis. Probaturo vero a Gelasio sententia Hieronymi non in canone sanctarum scripturarum constituendo, sed in his auctoribus condemnandis, quos Hieronymus zelo Dei, & fidei religione reprehendit. Atque ad secundum argumentum hæc satis dicta sint.

Nam ad primam eius confirmationem respondeo (id quod doctiores fere credunt) librum illum non esse Cypriani, sed Ruffini. Certe D. Cyprianus in epistola ad Rogatianum, Ecclesiasticum, & in libro de habitu virginum, Sapientiam, ut divinos libros citat. Quod vero Ruffinus asserit, ex patrum traditione eos libros a canone reiiciendos (pace lectoris dictum sit) patrum traditiones ignoravit. Tertium namque Carthaginense concilium, quod hos inter canonicos numeravit, dicit se a patribus accepisse, & Augustinus libr. 1. (3) de prædest. Sanctorum, proximos apostolorum affirmat librum Sapientiae tanquam divinum citasse. Atque Dionysius ex eodem libro, magno præfationis honore, testimonium allegat (4), inquit, *In primis scripturarum institutionibus quendam de divina sapientia dixisse, comperies: Amator factus sum forma illius.* Quid omnes commemorem? Hieronymus in primum caput Hieremias ut librum prophetæ citat: Ambrosius autem 1. libr. (5) de fide, Gregorius 18. Moralium (6), & concil. Sardicense in epistola ad omnes episcopos ut divinum librum Sapientiae referunt. Concilium demum Toletanum undecimum in confessione fidei sanctam esse scripturam asseverat.

Quid Ecclesiasticum? Ut divinum citat Clemens Alex. 7. libr. (7) Strom. Ambros. serm. 31. & lib. 4. de fide. Evaristus Papa in epistola prima ad episcopos Aphricanos: Sixtus secundus in epistola ad Gratum episcopum. Vtrumque autem librum divinam scripturam esse tanquam rem certam in fide tra-

(3) Cap. 14. (4) 4. cap. De divinis nom. (5) Cap. 4.
(6) Cap. 1. (7) Cap. 4.

tradit Epiphanius hæres. 76. Anomæorum. Non igitur patrum traditione eos libros Ruffinus, sed suo potius sensu refutavit. At eo tempore quo res nondum erat definita. Quæ etiam ratione, & reliquos excusamus. Nam quod D. Thomas in eam sententiam advocatur, id ferendum nullo modo est: ut ex 1. parte, q. 1. art. 3. colligere licet, & ex commentariis in quartum caput de divinis nominibus. Sed in illa quæstione 89. nihil de suo dixit: quin ad verbum retulit Augustinum. Qui tamen quam haberet constantem, firmamque sententiam, lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 8. & lib. 17. de civitate Dei, cap. 8. & ad Horosium contra Priscilianistas, cap. 11. imo eo ipso libro de cura pro mortuis gerenda, cap. 17. manifeste declaravit.

Secunda autem confirmatio, quæ ab auctoritate concilii Laodicensi sumitur, imbecilla est. Non enim concilium negat esse canonicos: licet inter canonicos noluerit annumerare: quod nondum ea res satis erat explorata. Videlicet (quod sæpe iam diximus) non omnes simul libri canonici ab ecclesia sunt communi consensu recepti.

Ad tertiam vero confirmationem (Quoniam nihil in præsentia de auctoritate canonum, qui dicuntur apostolorum, disputare volumus; nam hæc quæstio ab ea, quæ nunc in manibus est, separatur) dupliciter respondemus. Prius, ne quis eiusmodi argumento nos velit urgere, intelligat eodem cap. 84. tres Machabæorum libros inter canonicos supputari. Quod si apostolorum hos octoginta quinque canones recipere cogimur, respondeant hic episcopi nobis, qui Machabæorum libros reiiciunt; sin autem (ne confiteantur hos esse canonicos) testimonium huius capituli contemnunt: iam profecto non est cur pondere illius nos velint obruere. Sed hanc disputationem (ut diximus) in aliud tempus reservantes, quod ad presentem locum satis est, alteram responsionem subiicimus: Clementem, qui eos canones dispersos in unum volumen congregasse dicitur, non omnes libros canonicos collegisse, quos apostoli verbo tenus ecclesiæ tradiderunt. Non enim aliunde, vel concilia, vel patres apostolorum proximi, hos esse sacros, quam ab apostolis didicerunt. Ait tamen Irenæus, lib. 3. cap. 3., referturque ab Eusebio, lib. 5. cap. 6.

Clementem, quoniam cum apostolis vitam semper egerit, atque ab apostolis institutus fuerit, recentem gessisse traditionis eorum memoriam, & eorum formam semper in oculis habuisse. Ita si hæc responsio non placet, detur alia, non omnes illos canones a Clemente editos, sed nonnullos a Græcis adiectos esse.

Ad postremam denique confirmationem, huiusmodi habeto responsum. Ut cum iis liberaliter agamus, donemusque eis Synagogam in fide errare non posse (quod tamen non perinde ut de ecclesia catholica certum est), negamus hos libros a Synagoga esse reiectos. Aliud est enim non recipere, aliud vero reicere. Iudæi ergo intra suum canonem hos quidem libros publica auctoritate minime receperunt: tamen nonnulli etiam ex eis divinos, & sacros esse crediderunt. Qua de re vide Coclæum in libello de canonicâ scripturâ, & catholicâ ecclesiâ auctoritate (8). De secundo igitur argumento hæcenus.

Ad tertium autem præcipuum argumentum respondetur, ante id temporis, nec rem fuisse tam expeditam, nec conciliorum lectionem tam assiduam, nec hæreticorum impudentiam tam procacem in libris canonicis, vel infirmis, vel etiam reiiciendis. Quocirca, non fuerunt perinde solliciti fideles de huiusmodi quæstione: cuius definitionem sine iactura pietatis poterant ignorare. Quod si argumentum idem contorquere in adversarios volumus, nihil est quod facilius efficere possimus. Nam (ut ex concilio primo Toletano didicimus) *Si quis dixerit, vel crediderit alias scripturas, præter eas quas ecclesia catholica recipit, in auctoritate habendas esse, vel venerandas, anathema est.* Cum ergo plerique (quod retro nos ostendimus) hos libros tanquam divinos venerentur, certe si ecclesia non reciperet, in anathema concilii Toletani pariter omnes incurrerent. Ne igitur hos audaciâ, & temeritatis condemnemus, illos potius ignorantia laborasse concedamus. Imo cum perniciosius ecclesiâ sit libros recipere pro sacris, qui re vera non sunt, quam librum reicere, qui alias vere sacer

(8) Cap. II.

ter est (ut Divus Thomas prima parte, quæstione sexagesima octava, articulo primo, & de potentia, quæstione quarta, articulo primo, latius explicat) cum concilium Carthaginense, Florentinum, Tridentinum, Innocentius, Gelasius, ac fere sancti omnes, hos libros tanquam sacros ecclesiâ traderint, profecto, si ii non essent, perniciosissime falleremur. De tertio igitur argumento satis dictum est.

Ad quartum vero argumentum primo dicitur, quod Gelasius forsitan unius libri nomine ambos complectitur: quod etiam in Esdra non ipse modo fecit, sed & Isidorus (9), & Hieronymus qui Esdras interpretatus, unicum edidit, sequens Hebræorum consuetudinem, qua Esdræ primus, & secundus liber in uno est, ut Origenes in primum psalmum docet, & Euseb. libro sexto, capitulo decimo octavo. Hanc autem mentem fuisse Gelasii, vel illud abunde magnum argumentum est, quod idem ipse probat lectionem scripturarum, quæ per anni circulum distribuuntur, librum autem Machabæorum pro dominicis Octobris: in quibus ambas ecclesia legit. Deinde respondetur, Gelasium de secundo libro ambigam forte sententiam tenuisse: eoque consilio in enumeratione eum librum prætermisisse. At Augustinus 18. de civitate Dei (10), & Isidor. 6. Etymologiarum (11), utrumque Machabæorum ab ecclesia recipi asseverant. Quod & in procemio horum librorum asseritur. Nec id modo in dubium vocare licet, quod D. Gregorio, Eusebio, atque reliquis licuit aliquando dubitare.

Iam ad primam rationem, quæ in huius quarti argumenti confirmationem affertur, Ioannes Annius in commentariis (12) super secundum librum Philonis de temporibus tradit, libros Machabæorum, qui absque temporibus scripti erant, Iosephum adiectione temporum apocryphos reddidisse. Ostendit vero id argumento, quo nos usi sumus: quo eodem Ioannes quoque Lucidus permotus est, 4. suæ Chronographiæ libro. Vnde autem Annius noster acceperit, aut sine

tem-

(9) 6. Etymolog. cap. 1. (10) Cap. 36. (11) Cap. 1.

(12) Annius hos libros Philoni tribuit; at docti negant.

temporibus Machabæorum olim libros haberi, aut Iosephum adiecisse tempora (ingenue fateor) me præterit. Sed si id verum est, quemadmodum mendum, quod in numeris facillimum est, non auctoribus, sed librariis imputatur: ita menda, quæ Iosephi per incuriam inducta sunt, non auctori libri Machabæorum, sed Iosepho tribuemus. Nec ob id libros hos apocryphos existimabimus. Tametsi Iosephum germanam, veramque catholicorum lectionem vitiasse viris ecclesiasticis omnibus dissimulantibus, atque adeo conniventibus, mihi quidem non fit verisimile. Nisi volumus mille quingentos annos, & eo amplius, ecclesia in utramque aurem dormitante inimicum hominem zizania superfeminasse. Quamobrem, multo melius Eusebius Cæsariensis licet hos libros non crediderit in sacrorum numerum referendos, asserit tamen auctorem illorum non supputare Græcorum regnum ab Alexandro, sed a Seleuco Nicanore, qui regnavit in Syria anno a morte Alexandri exacto undecimo. Cui numero si addas quinque annos (13), quibus Alexander tanquam monarcha imperavit Græcis, conficitur numerus annorum exactus sexdecim. Quibus minor erat supputatio monarchiæ Græcorum iuxta rationem Hebraicam. Nam Græci ab Alexandro supputabant. Igitur quod iuxta annalia Græca Antiochus regnasse dicitur anno centesimo quinquagesimo tertio, & iuxta primum Machabæorum anno centesimo trigesimo septimo, verborum; non rerum dissensio est. Quippe, si centesimo trigesimo septimo sexdecim adicias, numerus centesimus quinquagesimus tertius conficietur. Ioannes vero Lucidus (14) in eo discrepat ab Eusebio, quod scribit Alexandrum post adeptam monarchiam annos septem regnasse, Seleucum vero anno octavo post mortem Alexandri iam exacto. Sed quod ad præsentem attinet quæstionem, non admodum refert, utrum ex his verum sit: cum supputatio præcipua, de qua hic agimus, minime varietur.

In huius vero confirmatione argumenti Ambrosius Catha-

(13) *Quinque annos integros: nam regnavit præterea, & aliquot menses.* (14) *Lib. 4. cap. 3.*

tharinus Caietanum affirmat tot peccata admisisse, quot verba pene effudit. Sic enim ille loquitur. Nec advertit homo ad carpendum promptulus, se quoque in reprehendendo Caietano sæpe, ac multum errasse. Hoc certe loco ter erravit. Sed istius errores coarguere, nec meum est, nec huius temporis. Quid ergo? Nonne hic peccavit Caietanus? Peccavit sane. Primum in eo quod temere, & inconsiderate, ne superbe dicam & arroganter, auctorem libri Machabæorum ait in intelligentia Danielis esse deceptum: quem constat Spiritus Sancti afflatu eum librum scripsisse. Deinde falso existimat Caietanus, si auctor libri Machabæorum verba Danielis usurpat, idcirco Daniele interpretari. Quasi non licuerit Bernardo verbis scripturarum passim uti: quas si quis arguat ab ipso male intelligi, quod verba non in eum afferat sensum qui scripturarum erat germanus, & proprius, is stultus esse videatur. Certe poetæ recentiores veterum versus etiam integros usurparunt elegantissime: nec tamen priorum illi versus a posterioribus in eandem sententiam capiuntur. Fallitur præterea Caietanus in eo quod putat, Danielis prophetiam non potuisse ad idolum Antiochi referri: quia Dominus ad futura tempora referendam declaravit. Eadem quippe scriptura, & ad Luciferum pertinet, & ad Nabuchodonosor, & Antichristum. Vanissimum ergo fuit auctorem libri Machabæorum reprehendere quod in idolo, abominatione, & desolatione Antiochi ad verba Danielis alluserit, vel ea certe in simili causa usurparit. Nam & si in illum sensum Daniele adduxisset, id fecisset egregie, quod & Paulus, & apostoli cæteri sæpe fecerunt.

At secunda ratio duobus modis refellitur. Prius enim nihil impedit ut Spiritus Sanctus scriptori assistat, qui in quibusdam tamen humano more ex modestia loquitur. Sic enim Paulus ait, *Et si imperitus sermone, non tamen scientia* (15). Et rursus, *ut minus sapiens dico plus ego* (16). Et iterum, *Donate mihi hanc iniuriam.*

Posterius, aliud est loqui de ipsius historiæ veritate, aliud de

(15) 2. ad Cor. 11. (16) 2. ad Cor. 12.

de interpretatione in aliam linguam. Interpres ergo veniam petit, non falsitatis, quæ nulla erat: sed elocutionis, quæ ab homine erat. Secunda igitur illa ratio hac duplici responsione convellitur.

Sed & tertia bis quoque confutari potest: & quia non est opus confiteri, epistolam, cuius in priori fit mentio, eam esse, quæ e vestigio subditur; & quod si esse quis contendat, habet in promptu quid dicat: puncta librariorum incuria esse male distincta. Illa enim verba, *Anno centesimo octogesimo octavo*, non sunt initium epistolæ sequentis, sed finis antecedentis. Ut subsequens epistola hoc principium habeat, *Populus qui est Hierosolymis*. Cuius rei illud est argumentum, quod diem, annumve, quo scribitur epistola, non ab initio statim, sed a fine ponere solemus; salutationem vero statim a principio. Tametsi utrumque Constantinus, & in epistola ad Donum Papam, & in epistola ad Georgium Constantinopolitanum Patriarcham, coniunxerit. Quæ igitur secundo loco ponitur, hæc scripta est anno centesimo sexagesimo nono, ut in priori epistola dicitur. Quæ vero ordine quidem scripturæ antecedit, sed re ipsa tamen posterius missa est, ea scripta fuit anno centesimo octogesimo octavo.

Ita ad quartam rationem facile dici poterat (quod ante monuimus) illam epistolam non esse cuius prior meminit. Quare nec necesse est fateri, eam esse scriptam anno centesimo sexagesimo nono. Quin compiler illius secundi libri, sive is fuerit Iosephus, ut Annio placet, sive quisque alius, quascumque epistolas invenire potuit a Iudæis scriptas, nullo servato ordine, in initio libri forsitan collocavit.

Quod si secundam illam esse admittimus, quam commemorat prima, dicere oportet, numerum non secundum Hebraicam computationem haberi, sed secundum Græcam. Potuit enim (nec id incommode) fieri, ut qui eas literas dederint, ii Græcam monarchiæ supputationem fuerint secuti: quam tamen is qui librum illum dicitur in compendium redegisse, noluit immutare: sed exscribere numerum, ut scriptum reperit. In aliis vero secutus est semper supputationem Hebraicam. Iudas itaque mortuus, est iuxta Hebræorum rationem, anno centesimo quinquagesimo secundo expleto: hoc est,

est, anno centesimo quinquagesimo tertio. Quibus si apponas sexdecim annos Græcæ supputationis, constat numerus centesimus sexagesimus nonus: qui idem est cum priori. Nam, quo anno Iudas mortuus est, scripsit epistolam. Ita non est necesse cum Ruperto, libro De victoria verbi (17), alium a Machabæo Iudam divinare, qui eam epistolam dederit.

Ad quintam non desunt qui existiment non Antiochum membratim divisum, sed ducem ab eo missum: sic enim videtur 1. cap. significari. Illum vero fuga elapsum morbo pestilenti interiisse, ut cap. 9. dicitur. Sunt etiam qui contendunt in cap. illo 1. particulam & adiectam esse librariorum vitio: lectionem autem veram hanc esse, *Percusserunt ducem, & eos qui cum ipso erant diviserunt membratim*, &c. Scio autem verbum *percutere* interdum significare id, quod *occidere*. Ut eo loco, *Percussit Philistæum*, &c. Et ibi, *Percussit Saul mille*, &c. Sed non cogimur hic, vocabuli propria significatione deserta, ad dictionem confugere figuratam, præsertim cum Danielis, 11. cap., de Antiocho scriptum sit, *Et venient super eum Romani, & percutietur*. Quo loco Hieronymus *Percussus*, ait, *dicitur esse, non quod interierit*, &c. Et 2. Reg. 2. *Servi David percusserunt de Benjamin 360. qui & mortui sunt*. Sed ne illud quidem huic expositioni repugnat, quod Lyranus obiicit, Antiochum (ut hic dicitur) cecidisse. Non enim semper eo verbo mors significatur: sed qui victus est cecidisse vere asseritur. *Ceciderunt* (inquit) *per prona fugientes* (18). Sed ne illud quidem obstat quod ibi legitur, *Cum ingressus esset intra ambitum fani, clauserunt templum. Cum autem intrasset Antiochus*, &c. Vbi videtur designari Antiocho concluso nullum fuisse locum fugiendi reliquum. Non enim intelligendum est templum clausum post ingressum ducis: sed cum milites essent intra fani ambitum, ut si exempli causa dicamus, in atriis, sacerdotes clauserunt ianuas templi. At contra, cum milites Antiochi aditum templi occultum aperuissent, ut cognita res est, lapidibus sunt a Iudæis obruti. Potuit ergo dux ipse percussus, si ducis nomine Antiochus intelligitur, quo aditu aperto intraverat, exire, atque fugere. Ob quam

Tom. I.

M

fu-

(17) *Libr. 10. de Vict. verb. cap. 15.* (18) *Josue 7.*

fugam, cap. 9. dicitur, inhoneste, ac turpiter de Perfide rediisse. Sed ne rimulas quærere ad elabendum videamur, illa responsio & planior, & verior est, cui historicorum gravium consentit auctoritas, non eundem esse Antiochum, de quo primo capite, & de quo capite nono perhibetur. Sed ibi Antiochi magni mortem scribi, hic vero Antiochi Epiphani. Cuius etiam finis, i. lib. cap. 6., textitur. Nam illum Strabo, lib. 16., ait templum Beli expoliare conatum, finitimos Barbaros interemisse.

Ad sextam, licet Rupertus omnia ea figurate velit intelligi de arca novi testamenti, id est, humanitate Iesu Christi: ad literam tamen miraculum illud, vel iam factum est, cum expulsis gentibus a Iudæa Hebræi ex diversis locis, ubi erant dispersi, convenerunt: vel forte etiam in conversione Iudæorum ante diem iudicii futura fiet.

Nec nostris coniecturis divina promissio debilitanda est. Est enim Deus verax, omnis homo mendax.

Postrema demum ratione solvenda varie torquentur auctores. Alii namque fingunt, Machabæos per matrem a tribu Iuda originem ducere: eaque ratione defendunt, sceptrum de Iuda non esse translatum. Alii, sequentes traditiones Talmud, astruunt, Machabæis quoque existentibus ducibus, fuisse iudices quosdam ex tribu Iuda, penes quos summa decernendi, atque imperandi potestas resideret. Qui Hebraice סנהדרין (*), Latine senatus, ut apud Romanos, appellabatur. Vnde illud est, *Populus qui est Hierosolymis, senatusque, & Iudas*, &c. Hos itaque cum Herodes, qui primus ex alienigenarum genere ortus regnum Iudaicæ gentis obtinuit, in odium Davidici regni de medio sustulit, tum vere sceptrum de tribu Iuda dicitur abstulisse. Alii hunc nodum solvunt: affirmantes illam Iacob prophetiam promissionem fuisse ad legem comminationum intelligendam: quæ scilicet mutatis moribus commutetur. Et quemadmodum sententia adversus Ninivitas post pœnitentiam translata est, ita quoque hæc divina promissio, filiis Iuda peccantibus fuerit

(*) Zanedrin

rit commutata. Quam quidem normam in explicandis tum comminationibus, tum promissionibus, ex Ezechiele desumunt (19): apud quem Dei & comminatio, & pollicitatio pro conversis, aut averfis hominum moribus transferuntur. Nos vero, quibus consilium est alienas expositiones non inimice, aut insectari, aut repellere, facilius hunc locum expediemus, si ex primo Machabæorum libro intelligamus populum Iudæorum ducatum Machabæis tradidisse, non tanquam proprium, & hereditarium, sed ad legem depositi conservandum: ut videlicet Israeliticam plebem interea tuerentur, donec surgeret propheta fidelis, vel qui eos instrueret, vel quem de tribu Iuda venturum expectabant. Quæ ex re sceptrum de tribu Iuda non auferebatur: eo præsertim, quod ipsa quoque tribus in hoc populi conditum, sententiamque a principio saltem creditur consensisse. Quartum ergo argumentum cum suis confirmationibus hoc modo fuerit confutatum. Nam quod argumentum Caietanus in Matthæi 24. ponit auctorem libri Machabæorum errasse in interpretatione prophetiæ Danielis, quam ad Antiochum ille refert, cum Lucas ad exercitum Romanorum perspicue retulerit, id nullius momenti est. Eadem quippe litera & ad Nabuchodonosorem, & ad Antichristum spectare potest. Sic eadem, & ad Antiochum, & ad Idolum Romanorum, & ad Antichristum pertinet. Quæ omnino res, quoniam nihil obscura est, nostra explicatione non eget.

At quintum argumentum refellimus. Non modo concilium Carthaginense, & Innocentius, sed plerique alii Sapientiam, & Ecclesiasticum Salomoni assignaverunt. Nam librum quidem Sapientiæ nomine Salomonis citat Tertullianus de præscriptionibus hæreticorum. Origenes super epistolam ad Romanos, lib. octavo. Cyprianus, sermone quarto de immortalitate. Basilus, lib. 5. contra Eunomium. Ambrosius, sermone octavo in psalmum, *Beati immaculati*, & lib. 3. Exameron, cap. 15. & 4. lib. de fide, cap. 6. & Eusebius, 11. lib. præparationis Evangelicæ, cap. 5. Quin Eusebius ipse, lib. 4. Ecclesiasticæ historiæ, cap. 22. asserit,

M 2

Ege-

(19) Ezech. 33. vide 2. Reg. 7. & 3. Reg. 9. de promissione throni Davidi facta.

Egesippum, Irenæum, & omnes antiquos librum Sapientiæ Salomoni tribuisse (20). Tribuerunt certe Evaristus in epistola ad episcopos Aphricanos, Felix primus ad omnes episcopos Galliæ, Felix secundus ad Athanasium, & cæteros episcopos Ægypti, Epiphanius, hæresi 76. Anomæorum. Damascenus quarto suæ Theologiæ libro: ubi Iodocus Clichtovæus (21) multis argumentis contendit, librum illum non fuisse Philonis, sed Salomonis. In quibus illud maximum est, quod verba, quæ auctor capite nono eiusdem libri de se dicit, non alii quam Salomoni congruere possunt.

Ecclesiasticum quoque auctores nobilissimi Salomonis nomine retulerunt. Clemens Alexand. libr. 6. Strom., Gregorius Nazianzenus oratione octava, Basiliius quarto libro contra Eunomium, Chrysostomus, sive quis alius fuerit, homilia 3. imperfecti operis in Matthæum, Ambrosius super 7. caput prioris ad Corinth., Hieronymus in cap. 10. Ecclesiastes, Cyprianus ad Rogatianum, & 3. lib. ad Quirinum (22), & primo sermone de eleemosyna, Casiodor. in psalm. 55. & 66. & 93. Gregorius 10. libr. Moralium, & 1. q. 1. c. *Non est putanda* (23), Sixtus primus in prima epistola ad omnes fratres, Marcellinus ad Salomonem episcopum, Fabianus in epistola ad omnes Orientales episcopos, Sixtus secundus ad Gratum, Damasus ad episcopos Italiæ, Ioannes Papa ad Valerium episcopum. Quod si post tot, tamque graves auctores libros illos Salomonis esse asseveremus, nihil erit profecto cur timere debeamus.

Deinde librum esse huius, aut illius scriptoris non admodum interest catholicæ fidei, dummodo Spiritus Sanctus auctor esse credatur (24). Quod Gregorius in proœmio super Iob capite primo crudite & tradit, & explicat. Nec enim refert, qua penna rex epistolam scripserit, si vere scripsit. Vnde, nihil obstaret, ut in ea re, quæ ad fidem non per-

(20) Hilar. in psalm. 128. Casiodor. in psalm. 88. & 89. & 91. Et 5. lib. histor. Ecclesiast. cap. 8. (21) Cap. 18.

(22) Cap. 19. (23) Cap. 14. (24) Vide ea, quæ in consutatione 7. argumenti ex Hieronymo referuntur.

tinet, Innocentius, & concilium Carthaginense communem antiquorum opinionem sequerentur. Nec proinde tamen in libris canonicis enumerandis errare potuere, quippe quod ad fidem attinere certum sit.

Denique, ut has duas responsiones prætermitteremus, habemus aliam multo potiorem: quam ex Eusebio, libr. 11. (25) præparationis evangelicæ Ioannes Driedonis expressit. Cum enim Salomon, iuxta scripturam (26), locutus fuerit tria millia parabolarum, & carminum quinque millia, quæ non sunt in unum aliquod volumen a Salomone coacta: fuerunt alii atque alii, qui sententias Salomonis sparsas collegerunt: ut patet proverbiorum, cap. 25. Ita Augustinus Eugubinus (27) secutus Rabbi Moysen, & Talmudistas, credidit Esaiam libros Salomonis scripsisse. Quod equidem incertum habeo: illud vero exploratum, sententias librorum, qui Sapientiales vulgo nuncupantur, a Salomone quidem fuisse primum exceptas, sed non ab eodem auctore collectas. Vnde, & Iesus Sirach in Ecclesiastico (28), non ait se protulisse, sed renovasse sapientiam de corde suo. Huius ergo rei Innocentius, & concilium Carthaginense non ignari, optima ratione hos omnes libros Salomoni dederunt. Ac de quinto argumento hæc dixerimus.

Sextum vero argumentum Caietani est in fine commentariorum super libros historicos veteris testamenti. Pudet autem virum alioqui ingeniosum, & doctum, virum pium, ac nostræ familiæ columnen, vano distinctionis novæ commento argumentum firmissimum eludere voluisse: atque ut levio-rem plagam repelleret, gravio-rem accepisse. Cum enim nomen libri canonici apud scriptores omnes, uno excepto Caietano, pro sacro, atque divino sumatur, non modo comprehendere animo, sed ne suspitione quidem potest attingi, pontifices, & concilia omnia aliter vocabulum usurpasse, quam erat in usu universorum. Deinde, concilium Carthaginense, ne quis aliter inverteret, quid nomine scripturarum

ca-

(25) Cap. 5. (26) 3. Reg. 4. (27) In Commentariis super Genes. (28) Cap. 50.

canonicarum intelligeret, declaravit, inquit, *Præter scripturas canonicas, nihil in ecclesia legatur sub nomine divinarum scripturarum. Sunt autem canonica scriptura, &c.* Et Innocentius, *Hæ libri, ait, recipiuntur in canonem sanctarum scripturarum.* Et in concilio Florentino eodem Spiritu inspirante illi omnes libri quos suscipit, & veneratur ecclesia, & de quibus præsens disputatio instituitur, scripti a sacris auctoribus asseruntur. Præterea, cum sub eodem contextu omnes libri nullo facto discrimine definiantur esse canonici, ridiculum est ut partim in una significatione, partim in alia, libros canonicos habeamus. Ac si hanc semel distinctionem admittimus, auctoritate conciliorum, atque Pontificum nullus liber facer constare poterit. Nam, pari causatione, si id quidem lubitum esset, hæretici dicerent, unumquemlibet de cæteris non esse canonicum ad firmandam fidem, sed ad instruendos mores. Id quoniam absurdum omnino est, retineamus potius eam rationem oportet, quam Caietanus voluit evertere: vir (ut sæpe iam dixi) cum primis eruditus, & pius: sed qui in libris sacris constituendis Erasmi novitates, ingeniumque secutus, dum alienis vestigiis voluit insistere, propriam gloriam maculavit. Ac de sexto argumento hæctenus.

Ad confirmationem autem facilius responderi potest, non Ambrosium modo, sed & Cyprianum ad Pompeianum, & August. 18. de civitate Dei (29), referre ex 3. & 4. lib. Esdræ testimonia: sed non tanquam ex spiritu divino edita, quibus scilicet nefas sit refragari.

In septimo principali argumento moleste fero non alieno modo, verumetiam nostrates (bona venia legetur) in tam novam, ne dicam levem sententiam incidisse, ut epistolam ad Hebræos apostoli Pauli esse negaverint (30). Sed id multo molestius, ut si Pauli non sit, protinus non sit canonica. Nam auctore incerto poterit epistola certo esse canonica. Sive enim Lucas, seu Barnabas (quod quidam sunt opinati) eam epi-

(29) Cap. 36. (30) Arius negavit hanc epistolam esse Pauli, ut auctor est Epiphanius. hæres. 69.

epistolam scripserint, canonica erit. Nam & per Lucam, & per Barnabam Spiritus Sanctus loquebatur. Sed ad rem. Cum hæreticum sit hanc epistolam a sacris scripturis excludere, certe temerarium est (ne quid amplius dicam) de huius epistolæ auctore dubitare. Quem Paulum fuisse certissimis testimoniis confirmatur. Origenes in primis libro primo commentariorum super Matthæum, & refertur ab Eusebio lib. 6. ecclesiasticæ historiæ (31), *Ego dico, ait, quod ipsa manifestissime est Pauli apostoli, & semper omnes antiqui maiores nostri eam ut Pauli apostoli susceperunt: & opinio usque ad nos pervenit, quod sermo eius est, Græco sermone compositus, vel per Clementem Romanæ urbis episcopum, vel per Lucam.*

Clemens item Alexandrinus apud Eusebium, 6. ecclesiasticæ historiæ libro (32): *Manifeste (inquit) est Pauli, scripta quidem Hebræo sermone tanquam Hebræis: sed a Luca in Græcum interpretata.*

Eusebius quoque in eandem sententiam ivit, 3. lib. historiæ ecclesiasticæ (33). Vbi cum dixisset Clementem Romanum Episcopum in epistola ad Corinthios nomine Pauli testimoniis huius epistolæ usum, continuo subiicit. *Vnde constat quod apostolus hanc epistolam tanquam Hebræis mittendam patrio eam sermone conscripserit: & (ut quidam tradunt) Lucam evangelistam, alii autem Clementem, interpretatum esse: quod & magis verum est. Quia & stilus ipse epistola Clementis cum hac concordat, & sensus nimirum utriusque scripturæ plerumque similitudinem ferunt.* Hæctenus Eusebius. Et cap. 3. eiusdem libri: *Pauli manifeste 14. sunt epistolæ.* Dies me deficiet, si velim enumerare auctores Græcos, qui hanc epistolam Paulo tribuerunt. Nec minus si commemorem etiam Latinos. Quid enim referam Athanasium in epistola ad episcopos Africanos, & libr. 11. de fide Trinitatis? Quid Cyrillum duodecimo libro Thesauri? (34) Quid Chrysostomum infinitis prope locis? Quid Ignatium, quid Irenæum, quid Damascenum? Quid Anacletum in epistola de ordinatione episcoporum? Quid Iginium in epistola ad omnes Christi fideles? Quid

(31) Cap. 18. (32) Cap. 11. (33) Cap. 37. (34) Cap. 9.